

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ

9

УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИЧНІ ПІСНІ

Історичні пісні — особливий жанр усної народної творчості, адже йдеться у них про героїчні й водночас трагічні сторінки історії нашої Вітчизни. Передусім історичні пісні оповідають про татарські і турецькі набіги на землі України, про козацько-селянські повстання, про визвольну війну під проводом Богдана Хмельницького та ін.

Прочитавши ці твори, читач зможе дізнатися, які реальні історичні особистості були визнані народом гідними того, щоб стати головними героями історичних пісень.

Головна ознака історичної пісні — у ній ми бачимо реальні події чи особистостей.

Зажурилась Україна

Зажурилась Україна,
Бо нічим прожити:
Витоптала орда кіньми
Маленькі діти,
Котрі молодії — у полон забрато;
Як заняли, то й погнали
До пана, до хана.
Годі тобі, пане-брате,
Ґринджоли¹ малювати,
Бери шаблю гостру, довгу.
Та йди воювати!
Ой ти станеш на воротях,
А я в закаулку
Дамо тому стиха лиха
Та вражому турку!
Ой ти станеш з шабелькою,
А я з кулаками,

¹ Ґринджоли — санчата.

Ой щоб слава не пропала
Проміж козаками.
Ой козак до ружини¹,
Бурлака² до дрюка:
Оце ж тобі, вражий турчин,
З душею розлука!

ПОМІРКУЙ

1. Кого і до чого закликала пісня?
2. Чому козаки мусили вступати в сутички з турецькою ордою?
3. Як у пісні згадується озброєння українців, чому воно саме таке?

ПРОАНАЛІЗУЙ

Знайди епітети, ужиті в пісні, разом із означуваними словами, поясни їхнє художнє значення.

Та, ой, як крикнув же та козак Сірко

Та, ой, як крикнув же та козак Сірко,
Та, ой, на своїх же, гей, козаченьків:
«Та сідлайте ж ви коней, хлопці-молодці,
Та збирайтеся до хана у гості!»
Та туман поле покриває,
Гей, та Сірко з Січі виїжджає.
Гей, та ми думали, та ми ж думали,
Що то орли та із Січі вилітали,—
Аж то військо та славне запорізьке
Та на Кримський шлях³ з Січі виїжджало.
Та ми ж думали, ой, та ми ж думали,
Та що сизий орел по степу літає,—
Аж то Сірко на конику виїжджає.
Гей, та ми ж думали, ой, та ми ж думали,

¹ Ружина — діал. рушниця.

² Бурлака — *застар.* знедолена людина без постійної роботи і постійного місця проживання.

³ Кримський шлях — шлях із Гетьманщини через землі Війська Запорозького до Перекопу на Крим.

Та що над степом та сонечко сяє,—
 Аж то військо та славне запорізьке
 Та на вороних конях у степу виграє.
 Та ми думали, ой, та ми ж думали,
 Що то місяць в степу, ой, зіходжає,—
 Аж то козак Сірко, та козак же Сірко
 На битому шляху та татар оступає.

ПОМІРКУЙ

1. Хто такий Іван Сірко: звичайний козак чи отаман? Що дає підстави так вважати?
2. Як пісня «Та, ой, як крикнув же та козак Сірко» пов'язана з попередньою?
3. Як ці пісні різняться ритмічно?

ПРОАНАЛІЗУЙ

Із ким порівнюються козаки та їхній ватажок? Поясни чому.

Ой Морозе, Морозенку

Ой Морозе, Морозенку,
 Ти славний козаче,
 За тобою, Морозенку,
 Вся Україна плаче!

Не так тая Україна,
 Як та стара мати,
 Заплакала Морозиха,
 Стоя біля хати.

Ой з-за гори та з-за кручі
 Буйне військо виступає,
 Попереду Морозенку
 Сивим конем грає.

То не грім в степу грохоче,
 То не хмара світ закрила,—
 То татар велика сила
 Козаченьків обступила.

Бились наші козаченьки
До ночі глухої,—
Полягло наших чимало,
А татар утрое.

Не вернувся Морозенко,
Голова завзята,
Замучили молодого
Татари прокляті.

Вони його не стріляли
І на часті не рубали,
Тільки з нього, молодого,
Живцем серце виривали.

Поставили Морозенка
На Савур-могилу¹:
«Дивись тепер, Морозенку,
На свою Україну!»

Вся ти еси, Україно,
Славою покрита,
Тяжким горем, та сльозами,
Та кров'ю полита!

І поки над білим світом
Світить сонце буде,—
Твої думи, твої пісні
Не забудуть люди.

ПОМІРКУЙ

1. Що незвичайного у композиції пісні?
2. Чому Морозенка названо славним козаком?
3. Як у пісні відтворюється військова міць козацького війська?

ПРОАНАЛІЗУЙ

Обґрунтуй, чому саме на Савур-могілі відбулася страта Морозенка.

¹ Савур-могила — курган української військової слави, розташований на стику Луганщини та Донеччини.